Larawbar.com

بديع او بيان

محمدسرور وكيلي

كتاب پيژندنه :

د كتاب نوم : بديع او بيان
ليكوال : محمدسرور وكيلي
د ليكني كال : ۲۰۰۷ م ع ـــ ۱۳۸۷ هـ ش
د ليكني ځاى : جرمنى
ترتيب كونكى : محمدسرور وكيلي
بديع او بيان
مؤلف : محمد سرور« وكيلي»
كال ميزان ۱۳۸۷هـ ش

ليكلړ

سرليك مـــخ

Ketabton.com

شعر د ادب له مخې ۱
يوه عمومي ادبي تا[illegible]و ۲
د بديع او بيان پوهه ۸
د شعر چوكاټ بندي او ډولونه ۹
ابهام او التفات ۹
تشبيه ۱۰
تجنيس ۱۳
سجع يا مسجع ۱۵
تلميح ۱۶
ارسال المثل او تحريف ۱۷
مراعات نظير ۱۸
لف او نشر ۱۹
حسن تعليل ۲۱
سرليك مـــخ

(c) ketabton.com: The Digital Library

مثنوي ۳۹
د شعر ترتب اوتنظيم ۴۱
قافيه ۴۱
رديف ۴۲
تقطيع او افاعيل ۴۴
د پښتو لنډۍ ۴۵
بحر ۴۶
بتر او خز م ۴۷
نقد او خزل ۴۸
مبلغه، اغراق، غلو ۴۹
د دو شاعرانو شعرونه يو له بل سره پرتله کول ۵۰
وېليك (نثر) ۵۲
افهام او تفهيم ۵۳
وړليك يا مسجع نثر ۶۳
د پښتو په ادب کښې کيسه ۶۷
شعري داستان - متلونه او اصطلاحګاني ۷۲
اصطلاح ۷۳
اخځونه ۷۵

سرليك مـــخ

توارد ۲۲
حکايت ۲۳
ترکيب بند
۲۵
ترجيع بند
۲۷
مرثيه ۲۸
معما او قطعه ۲۹
اتساع او حشو
۳۱
مستزاد
۳۲
عروض
نظم او غزل ۳۳
۳۳
قصيده
۳۵
مصراع او حماسه
۳۶

(c) ketabton.com: The Digital Library

رباعي ۳۷
مدح ۳۸

ا

بسم الله الرحمن الرحيم

ادب او شعر يا بدله

ادب په عربي ژبي کي د ګړې نوم دی او لغوي معنی ئي پوهه، کلتور، دود، کړنلاره اوښه کړنه ده.

ادب هغه علم يا پوهې ته وايې، چې سړی وکولاې شي، يو شعر يا يوه ليکنه يا يوه موضوع ښه وليکي او يا ښه بيان شي. د ښې وينا او يا ښې ليکني توپيرد عادي ليکني اوعادي وينا څخه وسي او يا يې د يو بل څخه جلا کړاي شي، نو له دې کبله ادب او ادب پوهي ته اړتيا ليدل کيږي.اديبان، ژبپوهان، ليکوالان دغه پوهنه په صرف (ګړپوهه)، نحوه (ويپوهه) ، غياث الغت (ګړښود) اشتقاق (جلاوالی)، معاني، بيان، بديع، عروض او دغسي نورو کې شامله بولي. دغه ټولې پوهي او

(c) ketabton.com: The Digital Library

ب

ادب پوهي ادیبان او لیکوالان تکمیلوي. ښه شعر لیکي

او ښه نثر لیکي او یا ښه بیان کوي .

ژبه او شعر

ژبه تر ژبښود (ګرامر) ډېره لومړې ده، یعنې ورسته

ترژبې د خبرو ژبښود راغلی دی. لپاره د دې چې

سم لیك او لوست وکړو، نوداسې ښکارې چې د ژبې

ژبښود، ګړښود او ژب پوهني ته اړتیا لیدل کیږي.

هره مورنۍ ژبه، که څه هم د ژبې بنسټ جوړه وي

او ورځني کلتوري او ټولنیزو اړتیاوي بشپړه وي، خو د

ښه لیك او ادبي مضمون د لیکلو لپاره بسنه نه کوي.

څرنګه چې لیدلکیږي شعر هم تر موروني ژبې ورسته

دی. شعر ټولنیز بنسټ لري. شعر له ډېر پخوا نه د
ج

مېنانو پټ راز، د زړه خواله او د میني راز د خپلې

محبوبې سره وو.

طبعي شاعران له ډېر پخوا څخه په ټولونو کښې

موجود وو. دغو شاعرانو ښاغلو ځلمیانو ته، غښتلو

جنګیالانو ته او مېړنیو ته بدلې (شعرونه) ویلې دي .

وروسته چې لیك او لوست رواج شو شعر په چوکاټ

کښې د بدیع اوبیان راغی یعني شعر ادب سو، پوهه

سوه او یو ادبي غټ اړخ یې دادیبانو په منځ کې

راپیداکی. یو ادیب شاعر که یو ښه شعر واي، یایې

(c) ketabton.com: The Digital Library

ليکي نو ضرور دی، چې دی دي د بديع او بيان او
عروض قانونوته او پرنسيپوته غاړه کښېردې. يو شعر
هله ښه شعر دی، چې موزون وي او قافيه يې سمه او
محتواې اوچته وي. او که نثر ليکي هم دغسي ادبي
د
ښايست ولري او لرونکې دعالي محتوا وي. دغسي
نثرونه چې اديبان يې ليکي لکه د ملغلرو هار يې چې
سره پيلی وي. نوپه دغسي ادبي ليکونو کې ليك ښود،
ګړښود، ګړپوهنه، ويپوهنه، او ليك دود بېله شکه بايدپه
نظر کښې نيوله سوي وي. دغسي ليکني د ژبي د
پراختيا لپاره ډېر حتمي او ضروري دي.
ليك او ليك ښود سره نوك او ووری دې. دغه رنګه
قافيه لرونکی شعر بېله بديع اوبيان اوعروض د
مراعات کولو څخه به ښه شعر نه وي.د هر شاعراو
اديب وينا به شعر نه وي ځکه شعر قافيه، رديف او
وزن لرې. څرنګه چې ترمخ وويل سوه د اديبانو او
شاعرانو خبري د ژبي دپرمختګ، پراختيا او منطقي
کيدلو لامل ګرځي .
هـ
ليکنه پخپله او مورنې ژبه پراختيا مومي او هم
د پرديو ژبو د اړتيا څخه وزي. ښه شعر منظم او موزون
وي او د عروضو اصول پکښې په پام کې نېوله سوي

(c) ketabton.com: The Digital Library

وي. دلتـه د دو شاعــرانو شــعرونه د مثال په توګه

راو لم. لکه د رحمان بابا شعر او حميد ماشو خېل

شعر: د رحمان بابا شعر

ګـوره هســـې کـردګــار دی رب زمـا

چې صاحب د کل اختيار دی رب زما

د حميد ماشوخېل شعر

نازه ولی زوي مي نه اخلي ادب

د ســيوري نخـل نه نســي رطب

و

سريزه

د يوه کتاب ليکنه په څوډوله امکان لري:

لمړی) يو ليکوال د خپل ځانه پر يوه موضوع کتاب

ليکي او يا شعر واي، دغه کتاب ليکنه پر يوه معينه

موضوع او ياد شعر ټولګه يې ددغه ليکوال تأليف دی.

دويم) يو ليکوال ديوي موضوع لپاره د نورو کتابو

څخه موضوګاني راټوله وي او يو نوی کتاب ليکي. و

دغه ليکني ته د کتاب، ليکوال نوې ښکلا بل رنګ او

خوند ورکوي او نوي شيان پکښې ور ډېره وي ، چې د

کتاب محتوا ور اوچته کړي. د کتاب دغسې ليکني ته

د ليکوال تصنيف واي

.دريم) تجروبوي يا پروژه ئي راټول سوي شيان دي،
ز

چې دليکوال له خوا پردغي تجروبې اويا پروژې باندي

(c) ketabton.com: The Digital Library

شخصي ليکلنه وکړي. و دغي ليکني ته تجروبوي يا

ايمپري ليکنه واي. چې دليکوال خپله تجروبه ښه يې.

او دغسي نوري ډېري ليکني.

دغه ليکل سوی دبديع اوبيان کتاب، چې دنوروکتابو،

رسالو او خپرونو څخه راټولي سوي موضوعګاني دي،

چې د ليکوال نظريات هم پکښې شامل دي،يوتصنيفي

شکل لري.دغه د پښتو د بديع او بيان کتاب په نوي

سيستم سره ليکل شوی دی. دلوستونکي لپاره ډېر

کاراسانه کوي، چې ډېر ژرد شعر او ادب سره مخامخ

شي او هلته د شعر او ادب په ګلستان کښې رنګا

رنګ ګلونه وسپړي او دبڼ په شنو چمنونو کښې

د ادب د مرغانو ږغونه اوآوازونه واوري او د خيالونو
ح

په نړۍ کښې ډوب او دشعر په بحر کې
ولامبي.

د شعر دخيالي دنيا څخه ادبي ګلان را ټولۍ کړي.

ددغه کتاب د ليکني مقصد د شعر پېژندنه او د شعر

دډولونو او توکونو زده کول دي. دغه هدف وو چې

دغه کتاب و ليکل شو. په درنښت

د ليکوال له خوا
١

شعر د ادب له مخي

شعر ته په پښتو کښې بدله واي

.شعر يوه عربي ګړه ده، چې لغوي مانا يې موزون يا

(c) ketabton.com: The Digital Library

منظومې وینا ته واي. شعر یا بدله هغې وینا ته واي،چې

وزن، قافیه او نظم ولري، چې په پاړسي کې ورته

سرود ویل کیږي. لکه د خوشحال خان دغه شعر:

شیخ دې نمونځ روژه کا زه به ډکې پیالې اخلم

هر سړی پیدادی خپل خپل کارلره کنه

شعرپخپله یو هنر دی، منظومي خبري دي، چې په دوه

ډوله یې یو شاعر درلوداي سي. یو ډول یې طبعي دی،

چې شاعر دشعر طبع لري اوروان شعر واي یاني

طبعي شاعر وي. او بل یې کسبې شاعردی، چې دغه

ډول شاعر د خپل ادبې ځواك څخه کار اخلي شعرونه
٢

جوړه وي او اصلاح کوې یې تر خوچې شعر ښه پختیا

ته ورسي. ودغه شاعر ته کسبي شاعر واي.

کسبي یا ادبي شاعر هر وخت ښه شعر نه سو ویلاي.

دغسي شاعران چې په ټولنه کښې ښکلا، ناسم تیا،

عدالت یا بې عدالتي، ظلم، ښه والی د زمانې، بد مرغي

د زمانې و ویني او د دغه څخه شاعر اغیزمن سي او

یوازي ناست وي نو قلم راواخلي شعر واي .

و دغه رنګه شاعرانو ته زه هم قلمي شاعران وایم.

یوه عمومي ادبي تابلو

د شعر، ادب، وینا، رسامي، فلم، نقاشي، تخنیك، طبعي

علوم، سندرغاړي دټولو دغو استعدادونو په سر کښې

هنر پروت دی. هنر بیا پر دوو برخو ویشل کیږي، چې

(c) ketabton.com: The Digital Library

۳
يوه برخه يې طبعي او بله برخه يې کسبي يا مصنوعي

ده. طبعي اړخ يې دلته نه ګورو، ځکه چې هغه په انسان

کې پروت يو استعداد دی.

دلته يې خاص کسبي يا مصنوعي اړخ د هنر ګورو او

وېش يې کوو. کسبي اړخ د هنر ډېر زيار ايستل

غواړي، چې هنر لاس ته راوړه سي او تقريبا طبعي

سي. تابلوګورو!

هنر

لاسي فکري

رسامي، مجسمه سازي، انجنيري شعر، وينا، نثر، تفسير

ږغي بدني

سندري، راګ،آواز سپورت، رقص، اکروباتيك

ټول آلات د موسيقې او فلم موسيقي

۴
د تابلو څخه داسي ښکاري، چې شعر د

هنر يوه فکري

څانګه ده، چې انسانانو ته خداې (ج) ور بخښلی دی.

زه دلته شعر د ادب او هنر له تخنيکي نظره څېړم.

مګر دلته د شعر حقيقي او واقعي معني په لنډه توګه

بيانوم او پراخه بيان يې و نورو ادب پوهانو ته پرېږدم.

څرنګه چې ترمخ وويل سوه، د شعر طبعه لرل طبعي

اويا کسبي وي. په ډېره پخوا زمانو کښې چې ليك او

لوست نه وو او انسان هم طبعي وواو خپل ژوند يې په

(c) ketabton.com: The Digital Library

طبعي او ساده ډول ترمخ بيوه، دغه اوسنی شعر په

هغه وخت کې هم طبعي بڼه لرله. شعر به هغه چا وايه،

چې يا يې طبعي د شعر طبعه لرله او يا به مين سوی

وو. مين او مېني به خپلې خبري په رمز او زمزمه سره

منظومي يو و بل ته سره رسولې .
۵

دغه منظومي خبري د عاشقانو په منځ کې لکه يو شفر

چې تېريږي د رمز په توګه به يو بل ته سره رسېدی.

په عين حال کې به دغه شفر چې شعر وو، سوزناکه،

دردناکه، بېلتونواکه او خونداور به هم وو.

هغو چې شعري طبعه لرله هاغو هم شعرونه ويل، خو

د مېنانو د شعر د محتوا سره يې توپيرلاره. د دغو

مينانو شعرونه لکه د ادم خان او درخانئ، ښادې

اوبېبو، مومن جان او شېرينو او دغسي نور ډېر،

سوزناکه وو. څرنګه چې پخوا ليك اولوست نه وو نو د

دغو مېنانو نقلونه کېدل او ددوي شعرونه به دنارو په

ډول ويل کېدل. يانې دغه نقلونه د سېنې څخه و سېنې

ته ورتله او دنسلو څخه و نسلو ته پاته کېده.

کله چې دليك او لوست هنر منځ ته راغی شعر ځان ته
۶

بل مفهوم غوره کی بله معنې يې پيدا کړه. منظم سو

پوره هنر سو او پوهه سوه.

شعر او شعر ويل په شاعر پوري د ده په سوز او

(c) ketabton.com: The Digital Library

ګداز، په اندیښنو، په همت او مقام پوري اړه لري او

بيا د شاعرد ټولني په چاپېريال او فضا پوري اود شاعر

په زمان پوري اړه لري. لنډه ئي دا چې شعر په زمان،

مکان، د شاعر په ټولنه او د شاعر په
ځرنګواله

پوري اړه لري . لوړ همت والا شاعر پخپل مدح او

قصيده کې تر حقيقت او واقعيت نه تېريږي.او هيڅکله

مدحه نه کوي.د با احساس لوړمقام شاعر شعرونه تل

د ګدازه ډك وي. زړه وړونکي وي. د عالي شاعر

شعرونه د محتوا او معني ډك وي، لوستونکي اديبان په

فکر کښې غرقه وي . د لوړ مقام شاعر شعر داسي دی

٧
لکه د ملغلرو د غاړې هار، چې په ډېر نقش او نګار

سره پېل سوی وي او د ښايستې ښکلې پيغلي په

غاړه وي . د خواږه شاعر شعر هم دغسي خوندور وي .

خو معاصر شعر، نوی شعر، نيمه يا شعر نما چې هم

ورته واي، نه قافيه لري او نه رديف اونه منظوم دی . نو

و دغسي يوي ليکني ته شعر بيخي نه سو ويلاي، ولې

چې شعر موزون، منظوم او توري يې لکه مرئ سره پېل سوي

دي . خو په نوي شعر کې دغه لطافت نه ليدل کيږي او نه اروېدل

کيږي . نوی شعر خبري دي، چې د يو له بله سره تړلي دي، نو ځکه

(c) ketabton.com: The Digital Library

شعر نه دی. فرهنګيان او اديبان دي و دغه ادبي ليکني ته يو بل نوم ورکې . کاظم «کاظمئ » د بي بي ثي په را ديو کې وويل: (در دهۀ ۴۰ شعر معاصر گفته شده. کسانکه از ۱۳۴۰ تا ۱۳۵۰ شعر گفته اثر گذار نيمه بوده .) يعني دغه نيمه شعر ډېر نوی دی .

۸

دبديع او بيان پوهه

بديع: عربي ګړه او صفت دی، چې په لغت کې ورته

نوی، تازه او مبدع واي او په پښتو کښې ورته نويز

(چې د نوي څخه اخستل شوی دی)واي او په اصطلاح

کې د شعر او ادب يوه پوهه ده، چې وينه هم ورته واي.

بديع د شعر يعني بدلي يو منظم چوکاټ جوړه وي،

چې د هغه تشريح، تفصيل، تفسير او ډولونه په

راتلونکي کې بيانيږي .

بيان : عربي ګړه ده او مصدر دی، چې لغوي معني ئي

ښکاره خبره او څرګنده وينا ده، چې په پښتو ژبه کې

ښکاره وېنه او يا ښکاره ويلو ته واي او په اصطلاح کې

د شعر يوه پوهه ده، چې دشعر توضيحات په کيږي .

۹

د شعر چوکاټ بندي او ډولونه :

ابهام : عربي ګړه او مصدردی، چې په لغت کې ورته

پټه خبره کول واي او په اصطلاح کې د بديع تحميل

الضدين او يا دوه مخي ورته واي . دوه مخي هغه دی،

چې يو شاعر يا يو ليکوال په خپل ليکنه کښې داسي

خبري راولي، چې دوې تضاد ماناوي ولري، ياني هم

(c) ketabton.com: The Digital Library

مدح وي او هم بد ویل . لکه د الفت په دغه شعر کښې :

دا دروند پېټی چې په سر ئې ګرځومه

سر دې وخوري د چنګیز د وخت خاني ده

التفات : عربي مصدر دی، چې د چا خوا ته کتل، پام

کول او توجه لرلو ته واي .او په اصطلاح کښې دبدیع

هغه ته واي، چې شاعر پخپل شعر کې د ویلو څخه

۱۰

خطاب ته او یا د خطاب څخه و غیبت ته او یا د غیبت

څخه خطاب ته او یا د مخاطب څخه مخاطب ته پیل

وکړي . څرنګه چې حمید ماشوخیل واي :

چې بې یاره خوب خندا کاندې ناصحه
عاشـــقان داهســـي نه دی خنــــدني
چې له ښکلو مي ناصح غلوې په حورو
په بـــــانه د بـــدرګـــی کـــا رهـــزني

تشبیه : یو عربي ګړه او مصدر دی، چې په لغت کې یو

شی د بل شي سره برابرکولو ته واي . او د شعر په

اصطلاح کښې یو صفت دی، چې په شعر کښې یو

شی د بل شي سره برابره ولو ته واي. دغه صفت د

ټوټوکو یا قید په واسطه سره برابرکول دي .

لکه دغه تشبیه د رحمان بابا:

۱۱

علمیــت د بــې عمــلو عالــمانــو
لکه پلنډ دکتابونو پر خره بار شه

د تشبیه ارکان: د تشبیه ارکانونه څلور دي :

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱: ـ مشبه، یعني هغه شی چې د بل شي سره برابروي .

۲: ـ مشبه بهي، یاني هغه شی چې ورته تشبه شي .

۳: ـ وجه شبه، یعني ګډه ستاینه چې په منځ کې د مشبه او مشبه بهي موجوده وي اود تشبه لامل ګرځي.

۴: ـ ټوټکي، هغه ادوات، دجر توري او قیدونه چې د تشبه له پاره په کار ځي. لکه : دغه رنګه، دغه ډول، لکه، د هغه په شاني او دغسي نور ډېر.

د حمید ماشوخیل تشبیه غزل :

۱۲

مشه ډېر هوا پرست لکه حباب
له دغـــې هــوا به شـــې خانه خــراب

مرتبه د سړي مه غواړه له خدایه
چې مشغول ئې لکه ستور په خور او خواب

خوشحال ختټك :

لکه ستا د زلفو تاب شته (تشبه)
په سنبلو کښې هم تاب شته

لکه ستا د خولو بوي دی
هسي هم په ملك ګلاب شته

رحمان بابا واي:

هسي تله کا ندي و ګورته یاران ژر ژر
لکه تله کا و خپل کور ته کاراون ژر ژر

لکه شام هسي سحر ××× لکه سنګ هسي ګوهر

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱۳

تجنيس : عربي ګړه او مصدر دی، چې په لغت کې

ورته ديوه شي يو جنس کولو ياني يوډول کولو ته واي.

او د بديع او بيان په اصطلاح کې هغه شعر ته واي،

چې شاعر په هغه کښې دوه توکي سره يو ډول وښه يې،

يعني سره يو جنس يې کړي. دغه تجنيس په پښتو

ژبه کې پر اووه ډوله ښه ئي . دلته ئي درې ډوله ښوول کيږي :

۱: ـ تام تجنيس : چې په ليك اولوست کې يو شی وي،

خو مګر مانائي مخالفه وي، يعني ګړه يوه وي خو مانا

ئي سره يو شی نه وي. لکه :

ويني) ليدو ته واي، او هم د انسان وينو ته واي.

پښتو) ژبي ته واي، او هم قول ته واي.

سپين) سپين رنګ دی، پاك او هم وازګي ته واي .

زمری) ژوي ته واي، او هم زړور ته واي .

۱۴

لکه د پير محمد کاکړ د غه بيت:

فراق په ما خوري د ځګر ويني
آشنا مي نشته الله مي ويني

داؤد خان واي :

چې د چا په زړه کي اور دميني بل شي
په اوربل کي لمبې ګړي حال ئي بل شي

۲: ـ خطي تجنيس : هغه تجنيس ته واي چې په ليك

کښې يو ډول ښکاره سي، خو په ټکو کښې فرق وي.

لکه: پوزي، توري، نوري، بوري، يوري ـــ تل، بل ــ لر،

لږ ــ خپل، ختل ــ رنګ، زنګ ـــ تبر، ببر او دغسي

(c) ketabton.com: The Digital Library

نور ډېر. لکه د رحمان بابا دغه شعر:

د چشمانو په ځنبل کښې تېر او بېر شې
اعتبـــار د زمـــانې اعتبـــار نـــه دی

الفت واي:

دلته ژوند قبیله یې دی، قبیله لکه قبله ده
توجه ورته لري ټول، که صغیر دی که کبیر

۱۵

۳ـ مطر تجنیس : دا هغه تجنیس دی، چې د ګړې شکل

او ډول سره یو وي خو یو توری یې سره فرق ولري.

لکه: بار، باد ــ پل، بل ـ خپل، څپل ـ ملنګ، پلنګ او

دغسي نور ډېر. حمید ماشوخیل واي:

هســـي پټ مهر په قهر کړي ښـــکلي
لکه څوك چې کفرستان کښې دینداري کړي

سجع یا مسجع : عربي ګړه او نوم دی، لغوي مانا یې

قافیه لرونکې خبره یا یوه منظومه او واضحه وینا ده،

په اصطلاح کې د علم بدیع یوه کلام ته واي، چې هم

آهنګه او موزون وي، چې یو خطیب او یا یو لیکوال یې

وینا کوي.لکه دخواجه عبداله انصاري پاړسي مناجات .

لکه د خواجه دغه مناجات، چې په پښتو وکیلي ژباړه کړی :
الهي! بې سیاله او یوازنی خو یې ته، ولاړ قایم او ډېر ځواکمن
خو یې ته، دهر شي لیدونکی یې ته، د هري پوټې پوهېدونکی یې ته، سپڅلی
له هرعیب یې ته، د هر درمل لامل خو یې ته، درمل د ټولو زړونو یې ته .

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱۶

يو نثر روان خبري دي، سجع او قافيه نه لري .

خوتسلسل يې روان وي او پرله پوري وي . اوشعر

چې دی، منظوم دی او قافيه لرونکی دی. لکه :

له هغه صياد حميد وساتې ته خدايه
چې يې لومه کړه د رب ثنا سپاس

تلميح : عربي ګړه ده او مصدردی، چې لغوي مانا يې

مالګينې خبري ته واي او د علم بديع په اصطلاح کښې

د شعر ويلو هغه هنر دی، چې شاعر يې په خپل کلام

کښې داسې راولي، که ويونکی له اصلي کسي څخه

خبر نه وي نو دبدلي په معني نه پوهيږي .

لکه د رحمان بابا دغه دوه شعرونه:

څوك له ځمکي واسمان ته شي ختلی
ده عيسی لره ورکړی دا مکان دی
۱۷

څوك له خداې سره خبري شي کولی
ده موسی مشرف کړی په دا شان دی

ارسال المثل : نوم دی، عربي ګړه ده، چې په اصطلاح

کې د علم بديع هغه شعر دی، چې شاعر پخپل شعر

کې يو نامتو متل راولي، او يا حکيمانه شعر و واي .

لکه دغه شعر د رحمان بابا:

زه و زاهدانو ته حيران يم، دوي و ماته
ديوانه به ده خندو، ده به ديوانه

د مکې په بزګئ کې هيڅ شك نشته
ولې خر به حاجي نشي په طواف

(c) ketabton.com: The Digital Library

شمس الدين كاكړ واي :
واي لور او زوي تر پښو اوبه تر حلقه
فراموش په بېلتانه ځان او جهان شي
تحريف : عربي ګړه ده، چې لغوي معنى ئي د چا خبره،

وينا او يا شعر تغيره ول او بدلولو ته واي .

په ادب او شعر كښې و هيڅ چا ته اجازه نسته، چې د

١٨

چا شعر، خبره يا وينا تحريف ياني اليشه

كړي .

ودغه كار ته په ادب او هنركښې جعل كاري واي .

مراعات النظير: چې په اصطلاح كې دعلم بديع تناسب

او تلفيق ته واي. تلفيق ته په پښتو ژبه كښې سره ګنډل

د دو شيانو، سره يوځاې كول او پيوندول د خبرو دي .

او پخپل شعر كې شاعر خبري راولي، چې يو له بله

سره تناسب او نږدې والى ولري .

دغسي بدلي په پښتو ژبه كښې ډېر دود لري .

خوشال واي :

زه يو يار غواړم زيبا ښه×× سر تر پايه دلربا ښـــه
ښايسته پـه شپږ جـهته×× هر اندام جــدا

جــدا ښـــه

ښوك د هنره ښايسته دى×× دى په حسـن

ترهر چا ښه

تن ئي ښـــه د ګل تر پاڼه×× تمــام قــد او

بــالا ښـــــه

١٩

لف او نشر: عربي ګړه ده، چې لغوي معنى يې كړكيچ

او تيت او پرك ته واي. او د علم بديع په اصطلاح

(c) ketabton.com: The Digital Library

کښې هغه شعر ته واي، چې شاعر پخپل شعر کې په

لومړئ مصراع کې يويا څو نومونه راولي او په بلي مصرع

کې يې ستاينه ځيني وکړي. په لومړی مصراع کې نومونو

ته «لف » اوستايني ته ئي « نشر » واي .

لکه د الفت په دغه شعر کې:

ته منظور د هر نظر ئي ×××ته ددې عصر دلبر ئي
مبارك شه! مبارك شه! ×××په خوبانو کښې افسرئي
دالماس تاج دي پر سردی×× آراسته په زر، زيورئي

طباق : عربي ګړه ده او مصدر دی، چې لغوي معنی

ئي برابري او مطابقت ته واي . د علم بديع په اصطلاح ورته

تضاد يا تقابل واي، چې شاعر ئي پخپل شعر کښې

۲۰

داسي ګړې راولي، چې دغه ديو بله سره تضاد وي .

لکه پاس او ټيټ ــ شپه او ورځ ـــ ژړا او خندا ــ اور

او اوبه ــ تور او سپين او دغسي نور ډېر.

حميد ماشوخيل واي :

ښه او بد د يار په بله دي لذيذ
ګوښې ګوښې يو تر بله دي لذيذ

دا تروه ترخه کنځل د دلبرانو
تر شکرو يو تر سله دي لذيذ

خوشحال ختك:

د شرابو مستي ژر شي نيست او هست
لايزاله مستي نه درومي له مست

(c) ketabton.com: The Digital Library

د عاشق خاطر او خیال لکه دریاب دی
چې خپه یې کله لوړه کله پست
۲۱

رحمان بابا:

ځیني ډول وهي ښادي کا×××ځیني ویر کا د خپل ځان

ځیني شمع غوندي ژاړي××× ځیني ګل غوندي خندان

که ئي ګورې یو ګلزار دی ××× که ئي ګورې یو بیابان

حسن تعلیل: عربي ګړه او مصدردی، چې لغوي معنی

یې د یوه ښه علت ویل دي او د علم بدیع په اصطلاح

کې هغه دی، چې شاعر خپل شعر کښې یوه ستاینه په

مناسب لامل سره راولي او دغه ستاینیز لامل حقیقي

نه وي خرنګه چې خیال او ادعا وي. رحمان بابا واي :

هر ساعت زما د غوږ په تاوولو
د فلك لاسونه شنه شو تر څنګلو

هغه سترګي چې نرګس وې هم بادام وې
تېرې توري شوې زما په قتلولو

۲۲

د کاږه کاږه باڼه او کږو ورځو
نور څه نه کا بې کږو کږو وهلو

توارد: مصدر دی او عربي ګړه ده، چې لغوي معنی ئي

یو په بل پسې راتلل، په یوه وخت باندي واردېدل او

پر یوه مهال باندي راکښته کېدلو ته واي. او په

اصطلاح که د ادب هغه ته واي، چې دو شاعرانو یوه

خبره د یو او بل څخه په شعر کې داسي ویلې وي، چې

ګواکي یوه د دا بله څخه اوریدلې وي او دغه شعر په

(c) ketabton.com: The Digital Library

معنی او مفهوم کښې سره يو شی وي .

لکه د رحمان بابا اوبيدل دغه شعرونه که څه هم

رحمان بابا توارد نه دی کړی، د توارد شعرونه دغسي

وي .

۲۳

رحمان بابا:

که ښيښه د نام او ننګ دي شي تر څنګ
د هر چا په کج روی به خبل ځيګر خورئ

بيدل:

هرکه پا کج ميگذارد خون دل ما ميخوريم
شيشۀ ناموس عالم در بغل داريم ما

حميد ماشوخيل او سعدي شيرازي :

د دښنه په مرګ هاله کوه ښادئ
که فرمان لرې د خپلې آزادئ

عدو گر بميرد جاي شادماني نيست
وليکن عمر ما جاويداني نيست

حکايت: مصدر دی عربي ګړه ده، چې د يو چا کيسه

او يا تاريخ بيان وي . په اصطلاح کې دادب يوشاعر

(c) ketabton.com: The Digital Library

۲۴

پخپل شعر کښې د يو چا يا د يو شي کيسه
يا نقل

کوي او د يو چا بيان ته هم واي .

لکه د ملا پير محمد مياجي شعر : (حکايت)

شيخ متي چې خليلي وو ×××دی له اصله لوي ولي وو

يوه ورځ روان په لار وو××د لوي ښښتن په استغفاروو

کــړ د ذکــر د غــفار ××× يوه شـــپه نه وو اوزګــار

پر دې لار وې تېرې ګتي ××× لاري ځمکي وې په پتي

ډېري شپې راغی رويدار ××× چې يې صافه کړله لار

يو دهقان به ابياري کړه × شپه شپه به يې خواري کړه

ده ليده په توره شپه ××× چې شيخ متي به زيار اخته

له راحته به بېزار وو ××× ټوله شپه به دی بيدار وو

يوه شپه راتېرملیار سو×× شيخ متي ته په ګفتار سو

اي دخداي رويدارخه کړې×دومره زورزحمت پرخه کړې

ته بادار يې د وليانو ××× ته قيـــــد د صـــالحانو

۲۵

ستاددرخاوري سره زردي×دهرچاکحول البصر دي

په شپو شپو يې ته بيخوابه × په زحمت په اضطرابه

پاکوې دلاري ګتــي ××× په دي خاوره څه دي ګتي

داسي ووي شيخ متــي××× د مــولا پــه عشق ستي

چې خدمت د خلق الله ××× يو ګــړی په يــوه ساه

تر هر څه بهتر دي وروره ×× زده کړه داخبره ګوره

(c) ketabton.com: The Digital Library

ترکيب بند: د عربي ګړې يو مرکب دی، چې يو ځاي

تړلو ته واي. په اصطلاح کښې دعلم بديع و هغه شي

ته واي، چې شاعر څو بنده شعر په بحر کښې موافق

او بندونه په قافيو سره جلا وي، چې وروسته تر هر بند

يو بيت په جلا قافي سره را ولي. دغه جلا بيت په هر

بند پسې بيا نه تکراريږي ياني ځان ګړی بيت ويل

کيږي، چې فرق د ترکيب بند او د ترجيع بند په دغه

٢۶

کښې دی . لکه د حميد ماشوخيل دغه ترکيب بند

نن په شپه زما د يار په کوم مکان وي
جلوه ګر به په کوم هټ په کوم دکان وي

شرمولی به ئي حسن کوم ترکان وي بند
کوم دکان به يې د خولې د دورو کان وي

په ډېوه به يې د مخ څوك پتنګان وي
همخوابه به ئي پاکان که نا پاکان وي

ولي نه چوې له دې غمه زما دله بيت
چې دي واورېده د يار د تلو بدله

نه به وي ورسره هسي مسلمان څوك
چې يې واخلي خصمانه د آبو نان څوك

نه به وي ور باندي هسي مهربان څوك
چې ئي وبولي په ځار او په قربان څوك

٢٧

يا ئي سو يری کا په سر لاس د احسان څوك بند
يا ئي ورکړي دبل کار سر او سامان څوك

(c) ketabton.com: The Digital Library

چې له هسي غمه نه مرم ژوندی پايم بيت
تو زما په محبت شـــه بې وفايم!

ترجيع بند: يوه عربي ګړه ده او مرکب نوم دی، چې

اړولو ته واي او د علم بديع په اصطلاح کې هغه شعر

ته واي، چې شاعر خو بدلي يا خوبنده شعر په بحر کې

سره موافق او په قافيو کې جلا وي، واي او وروسته له

هر بند څخه يو بيت تکرار په جلا قافيي سره راولي،

چې دغه بيت تر هر بند وروسته تکرارېږي ودغه بيت

ته ترجيع او يا بند ګردان واي .

٢٨

مرثيه : عربي ګړه او نوم دی، چې په لغت کې ورته

خوابدي، وير، ماښجني ته واي. د علم بديع په

اصطلاح کښې هغه شعر يا وينا ته ويل کيږي چې

شاعر يې دماتم اويا د وير په وخت کې واي او يا د مړې

مدحه کوي .

د بي بي زينبي دغه ويرنامه (مرثيه) پټه خزانه

ږغ سو چې وروز تېر له دنيا سونا × قندهار واړه په ژړا سونا

زړه مي په وير کې مبتلا سونا × چې شاه محمودله ماجدا سونا

دا روڼ جهان راته تورتم دی نا× زړه د بېلتون په تيغ قلم دی نا

هوتك غمجن دی پردی ماتم دی نا× د پاچاهی تاج مو برهم دی نا

چې شاه محمود تېر تر دې نيا سو نا× قندهار واړه په ږړا سو نا

خوانو مېړونو د تورو جنګ وي نا × ولاړ د کام په نام ننګ وي نا
دښمن له ده په وينو رنګ وو نا× پر ميدان شېر وو يا پلنك وو نا
افسوس چې مرګ د ده پر خوا سو نا×
قندهار واړه په ژړا سونا

(c) ketabton.com: The Digital Library

محموده نه يوازي خورژاړي نا × پرمرګ دي ټول کلی ،کور ژاړي نا

۲۹

معما: عربي ګړه او نوم دی، چې په پښتو کې ورته پټه

ګړه واي . او د علم بديع په اصطلاح کې د بديع يوي

پټي خبري ته واي، چې معنی يې په شعر کې پټه وي .

او دا خبره مرموزه وي. د محمد يونس معما:

څو چې نيم لب يې نمك اخستی نه وي

د (يونس) نمکي اسم پر حرام شه

د محشر نه لرې شرکړه کښېږده پر مدهوش

دمدهوش نه لرې هوش کړه نوم دمحبوبدی بې خروش

قطعه : عربي ګړه او نوم دی، خو په پښتو کې ورته ټوټه

برخه او يا پارچې ته واي. د بديع او بيان په اصطلاح

کې يوه ټوټه شعر دی، چې د لومړی مصراع قافيه د

دويمي مصراع سره يو ډول نه وي او د بيتو شمېر ئي

د اوو څخه بيا تر لسو ډېر نه وي .

۳۰

د محمد طاهر قطعه :

(c) ketabton.com: The Digital Library

واي داچې صحبت کاندي ×× یوله بلـــه ډېــر اثر

په کلو دي مصاحب سوم×× ستا صحبت نه کړم خبر

دقطعې جوابیه : (پټه خزانه)

صحبت ډېر اثر کا ګوره ×× منـــکر نه سې د اثر
ته د مخه هغه شـــی وې ×× اوس انسان سوې ته بشـــر

التزام: عربي مصدر دی، ملزم کېدو ته واي او په

پښتو کې ورته یو کار پر غاړه اخستل، یوه امر ته غاړه

ایښودل واي. په اصطلاح کې د بدیع پوهني هغه ته واي

چې شاعر یو التزام یا عنات ته غاړه کښېږدي، یاني

شاعر پخپل شعر کښې ترمخ تر دو تورو یا ترشا ئي د

قافیې یوېل توری راولي که شاعر تردغه توري تېر شي

په شعر کې کوم کمی نه پیدا کیږي،خو برسېره پېردې
۳۱

شاعر ځان ملزم ګڼي او دغه کار کوي. چې دلته

بي بي زینبي پخپل شعر کې « نا» التزام کړې دی .

ږغ سو چې ورور تېر له دنیا سو«نا»
قـــنــدهــار واړه پـــه ژړا ســـو« نا»

اود سعدی په دغه شعر کې «ي» ترمخ تر«لام» التزام

کړې ده.

چشم بدت دور ای بدیع شمایل
ماه من شمع جمع و میر قبایل

اتساع : عربي مصدر دی، چې فراخولـو، ارتولـو ته واي

او په اصطلاح کې د علم بدیع هغه شعر ته واي، چې

څو ډوله تفسیر شي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

حشو: عربي نوم دی، چې په لغت کې ورته یو نا ځیزی

شی او یا هغه شی چې نالیچکه یا د تلتك منځ په

۳۲

ډك کړي. او په اصطلاح کې د علم بدیع هغه

خبري ته

واي، چې په وینا یا په شعر کې زائد راشي او د مانا د

لحاظه احتیاج ورته نه وي. و دغه خبري ته اعتراض یا

اعتراض الکلام ترمخ تر تمامېدلو ته واي.

مستزاد: عربي نوم دی، چې په پښتو کې ورته ډېروالی

واي او په پاړسي کې ورته زیادولو ته واي. او په

اصطلاح کې د علم بدیع و هغه شعر ته واي، چې په

پاي کې د هري مصرع څو توري ایضافه تر وزن د

شعر راولي . لکه په دغه پاړسي شعر کې:

در خواب جــمال یار رامیدیدم «در عین صفا»

وز گلشـن وصل او گلي میچیدم « بي خار

جفا»

۳۳

عروض : عربي ګړه او نوم دی، چې په لغت کښې ورته

د شعر برابرولو ته واي. او په ادبي اصطلاح کښې هغه

علم دی، چې په هغه سره د شعر پر وزن، قافیي او

تفسیر څېړنه او خبري کوي .

نظم : عربي ګړه او مصدردی، چې په لغت کې ترتیبول

او سمون ته واي، چې په پښتو کښې ورته سمتیا واي.

او په اصطلاح کې د شعر یو موزون او قافیه لرونکي

بدلي ته واي، چې خلاف د نثر دی . لکه دغه نظم :

(c) ketabton.com: The Digital Library

دی دی رهبر د کائناتو تر ده جار سم
دی دی نامور د مخلوقاتو تر ده جار سم

غزل: عربي مصدر دی، چې د ښوځو سره مجلس اود

ښځوسره عشقي خبري کول دي او حدیث د عشق د

ښځو سره . او په پښتو کښې د مېنانو سره نارې او

۳۴

عشقي خبري دي. او د ادب په اصطلاح

کښې یو

ډول شعر دی، چې دښځو په باره کې ویل کیږي، یاني

تر ډېره ځایه عشقې وي، او د بیتو شمېر یې له اوو

څخه لږ نه وي او تر پنځه لسو ډېر نه وي. لکه دغه غزل:

لیــلا څه سـوه لیـلا لیـلا ناروغه وه بیـګاه
مــا ګهیځ ولـیـــده دګل په شان یې ځلیده

یا د حمید ماشو خیل دغه غزل:

چې مې تن د ختـن شــو زما لاله
دا اثر ګېم دا ستــا لـه خط او خاله

آرایــش له آلایشــه لــعـل مـومــې
په راتله دخــال او خـط مشــه مــلاله

زه به درسته شپه ژړا لکه شبنم کړم
خانده ته د ګل په خبر تازه خوشحاله

۳۵

تر پایه پوري نه (۹)بیته دي!

قصیده: عربي نوم دی، چې په پاړسي کې ورته چکامه

واي. او په پښتو کښې ورته ستاینه او لیار ښودنه

واي. یو ډول شعر دی، چې اکثرا په وغظ، حکمت،

حماسه او یا ستاینه اویا بد وینه کې ویل کیږي، چې د

(c) ketabton.com: The Digital Library

لومړۍ بیت دوي مصرع ئي برابري قافیې لري او د

نورو بیتو د پاي دمصرع قافیه ئي دلومړي بیت د قافیي
سره برابره وي .
او د بیتو شمېر ئي تر شپاړسو لږ نه وي.

لکه دالفت دغه قصیده د رحمت اللعلمین:

رب العلمین دي رحـمت اللعلمین ګڼي
نه لــري ثاني چــې دی خـاتم النبین ګڼي

ډېر خلك دي وایستل تیارونه د رڼا لور ته
ستا لاس کښـې رڼا مسلمانان نورالیقین ګڼي
٣۶

ته په مؤمنــانومهربانه لــه هــرچــا نه ئي
ځکه دي رؤف رحیم ارحم الراحمین ګڼي

ترپایه لس بیته دي :

مصراع یا مصرع : په پښتو ژبه کښې ورته نیمکه واي .

یاني د یوه بیت نیماي (نیم بیتي) .

حماسه : عربي ګړه ده، چې په لغت کې ورته زړه ورتیا،

مېړنتوب او غښتلواله واي . د ادب په اصطلاح کې یو

ډول شعرونه دی، چې د اتلانو، جنګیالانو، غښتلو او

مېړنو خلکو په ویاړ او هکله ویل شوي وي .

لکه دغه د خوشحال شعر:

راشه واوره دا داستان × نیــك او بد پکښــې عیان
هم عبرت هم نصیحت دی× پرې دي پوه شي دانایان

زه خوشحال دشهبازخانیم× چې تورزن یم کان په کان
٣٧

شهبازخان دیحي خان وو× چې په توره شو سلطان

چې په توره مــېړنی وو × تیــر انداز وو شیخ کمان

(c) ketabton.com: The Digital Library

چې غليم به يې پيدا شو × ځاۍ يې ځاۍ ووګورستان

رباعي:عربي ګړه او اسم صفت دی، چې په لغت کې

ورته څلوريځي واي. اودعلم عروض په اصطلاح کښې

څلوريځي هغه شعر دی، چې لومړي مصرع، دويمه او

څلرمه مصراع په يوه قافيه وي، چې پر وزن د لاحول

ولا قوته الا بالله وي . او که پر دغه وزن نه وي نو

هغه ته دوه بيتي واي. ښاي چې دريمه مصرع يې هم

د نورو قافيو سره سمه وي. لکه د الفت صاحب

څلوريځي :

سړه وسپنه په سره اور کښې پولاد شي
سره زر اور کښې شي زېور قدريې ډېر شي

۳۸

هر نبې د ابراهيم مقام نه مومي
د نمرود اور کښې حاصل ډېر لوځ مراد شي
درابعې څلوريزه (دا شاعره د کندهار ده)
ادم ئي مځکي ته راستون کا
په اور د غم ئي سوی لړمون کا
دوزخ ئي جوړ کا پر سر د مځکي
نوم د هغه ئي دلته بېلتون کا پټه خزانه
مدح : يوه عربي ګړه او مصدر دی، چې په لغت کې

ورته ستاينه او چاته لوړمقام ورکول واي. او د علم

عروض په اصطلاح کښې د يوه سړي يا يو چا په شان

کې شعر ويلو ته واي.

لکه د الفت دغه مدحه چې د وطن په باب يې ويلې ده:

وطـنه! ښــه دي آبـــو هـــوا ده
ځومره دي زياته طبعي ښـــکلاده

لمر دي آسمان کښې څه ښه ځليږي

(c) ketabton.com: The Digital Library

ډېـوې د ســتورو د شـپـې بلــيږي

٣٩
بهيږي هر لور مست مست سندونه
پـــه غورځنګلونــو دي آبـــشارونــه
ورمـــې د ګلـــو خــپې خــپې دي
بلبولان مست دي مستي نغمې دي

څولی دي ډکي لـــه نعـــمتونو
ســيــــنه دي ډکه ده له ګنـــجونو

مېوې دي ځومره خوږې خوږې دي
په شــــنو باغو کښې مزې مزې دي

تر پايه!
مثنوي: يوه عربي ګړه او ستاينه ده، چې په پښتو ژبه

کښې ورته دوه ايزه او په عربي کې ورته مزدوج او په

پاړسي کې ورته »دو دو« واي . او په اصطلاح کې د

علم شعر داسي يوه شعر ته واي، چې يو غزل

هرځومره بيتونه ولري د بيت هردوه نيم بيتي يې د

ځانه جلا جلا قافيه لري .

۴٠

لکه د خداي(ج) ښښلي مولوي صالح محمد

کندهاري

(c) ketabton.com: The Digital Library

د پښتو مثنوي .

او دلته د زرغون خان مثنوي ساقي نامه:

ساقي پاخه پياله راکړه ×× مرور يار مي پخلا کړه

اوبه توي په لمبو کړه ××اور مي مړ په دې اوبو کړه

پسرلی شو غنچه ګل کا ×× زلفـــي تاوي د سنبل کا

بلبلان شــــورو فغان کا ×× کړېدني په ګلـــستاه کا

زاهد وځي صومعي خخه××شراب پېري دميخانې خخه

هر سړی په می يو مست دی + دې بهار کې ګل پرست دی

او دغه مثنوي د مولوي صالح محمد کندهاري!

زه د يار کړمه خبري ×× ښې خوږې لکه شکري

ښه پښتو وايه دلبره ×× که هرڅو وې لرو بره
۴۱

کندهاری که وردګي وي ×× مشرقي که جنوبي وي

هر چې وايه وايه وايه ××× معشوقه مي ښه راستايه

عربي وي که پاړســـي ××× که ترکـي وي که هــندي

چې د عشق کوي خبري ××× هغه واړه دي منظوري

تر بايه!
د شعر تنظيم او ترتيب

قافيه: عربي نوم دی، چې په لغت کې د يو شي پاي

يا شا ښوولو ته واي، او په اصطلاح کې د شعرد بيت

آخر ته واي، يعنی هغه توري چې د بيت په پاي کښې

راځي قافيه ده. لکه په دغه لاندني بيت کښې:

علم څه شريف هنر دی ××× چې ميراث د پيغمبر دی

دلته دغه دوه توري لکه د«ی » او حرکت د «ر» دمخ

(c) ketabton.com: The Digital Library

۴۲

د توري قافيه ده. او په بله بدله کښې :

ستا له دم سره همدم دی زما روح
بې له تا درهم برهم دی زما روح

دلته په دغه لوړ شعر کښې «ما» او حرکت د مخ د

تورې لکه د «ز» قافيه ده او روح يې رديف دی، چې په

پښتو کې ورته شاګونی واي .

رديف : عربي توری او ستاينه ده، چې په لغت کې شاته

درېدل، قطار،په چا پسي تلل اوتابع ته واي. په اصطلاح

کښې د قافيي د علم هغه توربدی، چې وروسته تر

قافيي په وارو تکرار راسي. لکه د رحمان بابا په دغه

شعر کښې :

په ورځ ناست يې بې طلبه × په شپه خوب کړې بې ادبه

دلته په دغه پورته شعر کښې په لومړی مصراع کې

۴۳

«بې» قافيه ده او دويم توری «طلبه» رديف دی .

رديف په اصطلاح کښې د علم عروض د علت توري

هم دي . لکه :

«الف»، « واو»،« يي »، دي، چې په شعر کې ئي راولي

لکه «الف» په دغه وينا کښې:

حســـاب او کتـــاب ـــــــــ لکه «ي» په دغه وينا کې

حسـيــب او نصـيـب ــــــ

په پښتو ژبه کښې بيله د علت له تورو نه نور تورې هم

(c) ketabton.com: The Digital Library

کېداي سي چې رديف سي. لکه: »ګ« تګ او راتګ

تلل او راتلل.

روي : عربي ګړه ده، چې په لغت کې دبارانه ډکي وريځي

ته او يا روانو اوبو ته واي.په اصطلاح کې دعلم عروض

دقافيي اصل توری دی، چې قافيه پر هغي څرخي

۴۴

او د قافيي د پاي توری دی، چې وهغې ته د

قصيدې

نسبت ورکول کيږي. لکه : «ر » په لر او بر کې. لکه:

«ت» په هست او نيست کې. « ل »په ګل او مل کې او

دغسي نور.

تقطيع: عربي مصدر دی، چې ځيرلو، ټوټه کولو او

جلاوالي ته واي. په اصطلاح کې د علم عروض د شعر

تجزي ته واي، ياني د شعر اندازه کول او سنجول دي،

چې شعر په اجزاوو سره د علم عروض تجزيه سي.

او هر جز د بل جز سره ياني د خپلو افاعيلو سره

کښېښوول سي وزن د شعر او موزوني او نا موزوني

د شعر څرنګنده شي.

افاعيل: عربي نوم دی، چې د فعل ياني کړني جمع ده.

د فعل ډېرواله افعال دي او افاعيل د جمع جمع ده. په

۴۵

اصطلاح کې دعروض پوهي ارکان، اجزا او اوزان ته

د شعر واي، چې هغه څلور دي. لکه فعلولن، مفاعيلن،

مفاعلتن او فاعلاتن دي . نور اجزا له دغو څلورو څخه

(c) ketabton.com: The Digital Library

اخستل کیږي، چې تواعیل هم ورته واي .

د پښتو لنډۍ : د پښتو د لنډیودشعر ترتیب تقریبا

داسي دی لکه د قطعي ، خو بدلي ئي یوه یوه ویل

سوې ده او شاعر یې نه دی څرګند.اغلب دغه لنډۍ د

ښځوله خوا ویل سوي دي . لنډۍ موزون، دګدازه

ډکي، عشقي او حماسه یې بدلي دي . لکه :

خلك دي هرڅه هرڅه واي
دامي دستور دی مدام سترګي تورمه

باده پر باد مي سلام وایه
پر هغه باد چې د جانان پر لوري ځینه

۴۶

جانانه راسه دیدن وکه
بیابه جهان راپسي غواړئ نه په یمه

ژړامي نه ده په چا ګرمه
خوشي ګروان په اوښکو ولي لنده ومه

د پښتو لنډۍ ترحده ډېري دي .

بحر: عربي نوم دی، چې په لغت کې سمندر ته واي او

جمع یې ابحاردی. په اصطلاح کې د عروض پوهي د

شعر وزن ته هم واي، چې د شعرمقیاس، اندازه او

اوزان یاني تاله ښه ئي . د شعر بحور نولس دي .

طویل، مدید، بسیط، وافر، کامل، هزج، رجز، رمل،

منسرج، مضارع، متقضب، مجتث، سریع، جدید،

قریب، خفیف، مشاکل، تقارب یا متقارب، تدارك یا

متدارك دي . پرته له دغه نولس بحورو څخه ځینو
۴۷

(c) ketabton.com: The Digital Library

عروض پوهانو يولس بحور نور هم ور زياد کړي دي .

لکه: عريض، عميق، کبير، مذيل، قليب، حميد، صغير،

اصم، سليم او حميم.

بتر: عربي مصدر دی، چې لغوي معنی يې پريکولو، له

بيخه ايستلو ته واي.او په اصطلاح کې د علم عروض

هغه ته واي، چې د فعولن د جوړښت څخه يو شی

حذف شي، ياني لومړی توری له دغه کلمي څخه لري

کړي او د لنډيز سبب يې هم له منځه يوسي، چې

«عو» پاته سي او نقل په «فع » سره سي ودغه ته ابتر

ياني حذف سوي کلمي ته واي .

خزم : عربي مصدردی، چې لغوي مانا يې ملغلري په

تار پيلو او د اوښ پوزي ته مهار اچول واي . په

اصطلاح کې د علم عروض دشعر په لومړې سر کې

۴۸

ډېروالی ته وي . خو هغه د يوه توري څخه بيا

تر

څلور تورو پــوري دي. خودغه دتقطيع په حساب نه

راځي . او دغه يوازي او يوازي خاص د عربي شعرونو

لپاره دی. په پښتو شعر کې تر يوه توري نه ډېريږي .

نقـــد: عربي مصدر دی، چې په لغت کې جلاکولو ته

واي ياني ښه له بدو څخه بېلول او بې عيبه کول دي .

او دشعر او ادب په اصطلاح کښې د يوه شعر يا وينا

(c) ketabton.com: The Digital Library

او یا نثر د ښه او بد ښېله ول او یا په ګوته کول دي .   خزل :- عربي مصدر دی د یو شي پرېکولو
ته وائ . او په عروض پوهنه کي د
الپ ایسته کېده دمتفاعلن څخه اود
هغه د« تې » درېده (سکون) دی، چې په
مفتعلن واړول سي .
۴۹
مبالغه عربي مصدر دی چې په یوه کار کي زیاد و الي ته واي .
د بدیع پوهني په اصطلاح سره دیو چا یا دیو شي په ستاینه کي
تر حده ډېر وه واي . تر هغه ځایه چې ناممکنه په نظر رانسي اوکه
ناممکنه په نظر راغی نو «غُلوُ» یاني بېخي تر حد ډېر ته واي .
خوشال واي : مبالغه
د خوشحال سره که کښیني یو څو کاله
دا دغرو ختېک به اوړه شاعران سي

اغراق یو بل ډول د مبالغې دی چې په منځ کي دمبالغې او «غلو»
دی . خوشال واي :
چې په خوب شم ستاله خیال سره خواب کړم
چې بېدار شم د مخ سوده دي په افتاب کړم

«غُلوُ» ناممکنه مبالغه تر اغراق لا اوښتې .
حمید ماشوخیل واي :
بېله تا هسي ضعیف یم ګل رخساره
هر حباب باندي که پښه ږدم نه ماتیږي

۵۰

د دو شاعرانو شعرونه یو له بل سره پرتله کول

د رحمان بابا دشعر اوله مصراع او دحمیدد شعر دویمه مصرع

پورته بدر را ښکاره شو ښــکته نمـر
آیـــنــه تـــوره تبی شـــي په جـــوهـــر

نمر سپوږمی مي د پالنګ د پاسه رغــړي
سینـــــد ته سېــل مـحتاج نه دی د رهبر

په سرو سپینو درو لعلو یې غوږ ډك شي
د طوبا په سیوري ناست یم مخ په نمر

چې دي ووینــم په مخ مي اوښــکي درومـــي

(c) ketabton.com: The Digital Library

په درياب کښـــې اور رالـــګي مـــقرر

بل مذکور د سـخن ګويو سترګو نه زده
چې مي نه په سر، سرګيږي نه په زر

که رحمان صاحب نظر باله سي ښـــاي
د حـــميد د حـيا قـــدر لـــکه غر

۵۱

د حميد ماشوخېل اوله مصرع د رحمان بابادويمه مصرع

تورو زلفو مي خاطرکړو تار په تار
چې غرقاب مي هم ګرېوان دی هم کنار

لکه سـېل چې رژه وي کمـــر د شـګو
لکه اېښی چـــې چـــا ګل وي په دســـتار

له خواری د يار په خط زړه ښـــه کومــه
زه خـوړلــی يــم پــه کـټ د زلـــفو مـــار

رهبري په دردو غـــم غواړم وصال تـــه
ګـنهه خون کله کـــــولای شـــي بـيمار

دا دروغ دي چې په وصل کښې ښادي ده
هـــغه وايـــه چـې بې کــــوډو وي دلــــدار

تل حـــميد په دا وينا ستا يه مـــطربـــه
نـــه ورکــــيـــږي د رحــمان د زړه غـــبار

۵۲

وېليك (نثر)

د قرېنې څخه چې څرګندېږي وېليك ياني نثر تر شعر

ليکني په ليکنګ کي تر مخ راغلی دی . څرنګه - چې ليکل دود سواو نثر هم رواج وموند
نو د خلکو په

ورځني ژوند کښې يو لوي توپير راغی. خو ډېرو خلکو

(c) ketabton.com: The Digital Library

ليك لوست نسو كولاي .

يو څو لږ و انسانانو په هره طبقي كښې چې وو

پخپله ژبه يې ليك او لوست كولاي سو، تر هغو چې

كرار كرار ليك او لو ست عام سو.

ليك د انسانانو په ورځني ژوند كښې يو لوي رول لوبه

ولى دى، چې په ايدارو اودفترو كښې داسناد ليكلو،

تاريخ ليكلو، شعر ليكلو او دغسې نورو ليكنو لپاره

زمينه برابره سوه. كه څه هم بدله يعنى شعر تر ليك

او لوست ډېر ترمخ ده. خو لومړى په ليك سره نثر

۵۳

ليكل سوى. وروسته تر نثرليكني شعرليكنه منځ ته

راغلې ده او د ژبې ادبيات ليكل سوي. په راتلونكي كي

به وګورو، چې پښتو اديبانو څرنګه پښتونثر ليكلى دى .

دغه په راتلونكي كښې به په دغه كتاب كښې ولولو.

افهام او تفهيم

د پښتو نوى نثر (وېليك)

انسان يو طبعي عقل لرونكى، خبري كونكى، د زده

كړې قوه لرونكى او د كار اندام لرونكى مخلوق دى .

انسان هر شى وروسته تر خپل زېږېدلـــو زده كوې .

دغه د زده كړې قدرت دانسان په فطرت كښې پروت

دى. دلومړي انسانانو لــويه زده كړه خبري، ښكار او

ځان د طبعيت په مقابل كې ساتل وو.

۵۴

خو زه نه غواړم دلته پر لومړې انسان او د ده

پر كړه

(c) ketabton.com: The Digital Library

وړه خبري وکړم. يوازي دا وايم، چې انسان څرنګه او
په څه ډول بريالی او څواکمن سو، چې خپل معلومات
وخپل راتلونکو کسانو ته په اسانه توګه ور ورسوي .
که په لنډه توګه وويل شي، دا هغه مهال دی، چې ليك
منځ ته راغي. ړغ لرونکي د(الپ او بې) توري له ډېرو
ډول ډول تحولاتو نه وروسته تقريبا په ديرلس سوه کې
ترمخ تر ميلاد (²Brokhaus) منځ ته راغلي دي . دا
هغه مهال وو، چې په کرار کرار ليك او لوست په
نورماله توګه سره د خلکو په منځ کې عموميت پيدا
کوي او افهام او تفهيم په خلکو کښې اسانه کيږي او
دوديږي. چې دا ليکنه څرنګه، چيري، د چا لـخوا او
څرنګه تحول وموند؟ دلته د دغه بحث موضوع نه ده .
۵۵
څرنګه چې ليك منځ ته راغي د انسان ډېري اړتياوي
آسانه کيږي.د ده معلومات، خبري اطلاعات او تاريخي
سند لرلو زمينه ډېره لويه او پراخه کيږي .
نوځکه انسان ته دوې وسيلي د يوبل دپوهه ولـو زمينه
برا بره وي. لومړی داچې د خبرو کولو زمينه، چې دغه
پخوا لاهم دود وه برابريږي، ياني خبري د ړغ په توګه
د خولې له لياري و غوړ ته رسول وه . دغه ړغ لړو ډېر
تر پنځوس متره پورې رسيږي، ډېر نه دی. دغه خبره
به لاهم د ځينو خلکو په ياد کښې پاته سوه او دځينو

(c) ketabton.com: The Digital Library

به د ياده و وته . بله وسيله چې انسان د هغې په مرسته
د ډېرو برياليتوبو خاوند سو، هغه د ليك او لوست ياني
د «الپ او بې » منځ ته راتلل وو. د دغو تورو د ليکلو
په مرسته به ډېرو ليري ليري ځايونو ته به معلوماتونه،

۵۶

اطلاعات اوپـی غامونه به استول کېده.
او برسېره پر دې ډېر معلومات به په دفترونو کښې
خوندي ساتل کېده. چې دغه اسناد به تل پر واقعيت
ولاړ وو ځکه خبري به د خلکو له ياده وتيلي وي خو
په ليك کښې به هغسي ليکل سوي پرتې وې .
اوسنی انسان هم په دغه دوو وسيلو سره افهام او
تفهيم کوي. لکه : خبري او ليکنه.
الپ : خبره يا وينه په عمومي توګه درې ډولونه لري:
لمړی: وينه د ورځني لمړني اړتيا وو لپاره د يو بل
سره خبري کول، پلورل، پېرودل او خپل ورځني
اړتياوي په عادي مورنۍ ژبه حل کول .
دويم: وينه د علمي موضوعګانو لپاره لکه دمشخصو او معيينو شيانو، ادبي مسايلو، عدلي،
طيبي، مسلکي

(c) ketabton.com: The Digital Library

۵۷

او دغسي نورو مسأيلو د حل لپاره پکاريږي .

دريم: شعر ويل دي .
څرنګه چې مخ کښې پر شعر بحث وسو، دلته به يې په لنډه توګه ياده ونه وسي. خبري د انسان طبعي غريزه ده اود هغه فطري ستاينه ده. شعر هم په ځينوانسانا نو کښې يوه طبعي غريزه وي . هغه څوك چې دغه طبعي

صفت لري عادي خبري يې هم شعر ويل وي .دغسي

يو شاعر روانه طبعه د شعر لري . او بل يې کسبي

شاعر دی، چې دغه شعر زده کيږي، تمرين غواړي او

ډېر ادبي کار غواړي او ډېر با تجروبه شاعر ښوونکی

غواړي اوادبي سلسله غواړي.دغه ډول کسبي شاعران

په هر ځائ، او په هر وخت کښې شعر نسي ويلاي .

دغه رنګه شاعران قلم، کاغذ، ارام ځائ غواړي او په

۵۸

ټولنه کښې د ده نازك خيال تحريکېده

غواړي .

بيا دی کولاي سي، چې هلته شعر ووای .

ب : ليکنه : ليکنه يو کسبي هنر دی لکه نور هنرونه او

صنعتونه، چې زده کيږي، ليکنه هم زده کيږي. ليکنه د

ادب پوهي يوه لويه او پراخه څانګه ده. ادبي پوهه او

هنر ټول پر ليك او ليکنه ولاړ دی .

هره ژبه خان ته ځانګړې «الپ اوبې » لري او خاص

ږغونه لري. د دغو تورو له يوځائ کيدو څخه خبره

جوړېږي او د يوي خبري ږغ ورکوي . هره ژبه د خپلو

(c) ketabton.com: The Digital Library

خبرو د ږغونو د اړتيا په کچه توري ياني « الپ اوبې»

لري او په هغه ليکنه کوي .

په پښتو ژبه څلور ډوله ليکني کيږي :

لمړی: وېليك ليکنه يعني نثر ليکنه .

۵۹

دويم: وړليکنه يعني نثر مسجــع ليکنه .

دريم: ټوکماري ليکنه يعني طنز ليکنه .

څلرم: سندر ليکنه يعني شعر ليکنه .

وېليك: د جملو څخه جوړه سوې ليکنه ده، چې مبدء

اوخبرلري. هره جمله دفعل،فاعل اومفعول لرونکې ده.

د جملې ټول غړي دژبښود له قواعدو سره سم په

خپلو ځايو باندي ليکل کيږي اود ليك نښـي هم پکښـې

مراعات کيږي .دغسي روانې بې قافيي ليك ته نثر واي .

په ليك کښې نښې او نښانې: لکه ټکی يا نقطه (.)،

کامه يا ويرګول(،)،سواليه (؟)، ندائيه(!)، امريه (!)،

دوه ټکي(:) ، ناخونك („ „) خطك (ــ)، قوسك () ،

ويرګول ترلاندي ټکی (؛) ، په سلو کې علامه (٪) ،

کوږ خط (/) ، ټکي ټکي (.....) که دغه نښې په ليك

۶۰

کښې مراعات نسي په ليك به چندانې

سړی و نه پوهيږي .

نوي وېليکونه يا نثرونه : لکه د هېوادمل يوه ټوټه نثر:

« پدې دوره کې که ځينوپښتنو د تجارت، ځمکواو

(c) ketabton.com: The Digital Library

رموګلو لپاره ئي څه عوايد تر لاسه کول، مګرنورو په

ډېرو بدو اقتصادي شرايطو کې له فقر او بدبخۍ سره

ژوند کاوه ....»
دلته دنوروليکوالانودنثر ډولونه اوځانګړنلياري هم
ښوول کيږي . ، خو ترمخ ترمخ تردي غواړم، چې څه
ووايم. هر ليکوال په ليکنه کې د ځانه خپله خپلواکه

ځانګړنلاره لري . ځيني ليکوالان لنډي جملې او پردۍ

ګړي پخپله ليکنه کښې راولي او ځيني بيا اوږدې

جملې او لږ پردۍ ګړې پخپل نثر کښې راولي .

زه پدې نظريم، هر څومره چې يو ليکوال تر وسه زيار
۶۱

و باسي تر هغه ځايه، چې امکان لري پخپله ژبه ټولي

ګړې وليکي. زما غوښتنه داده، هر څومره چې پخپله

ژبه او د هغي په ګړو ليکنه وسي، هغومره د هغي ژبي

ګړې وده کوي. او و نورو ليکوالانو ته هم ددغو ګړو په

کار ورل آسانه کيږي .

د نورو ليکوالانو ليکنه : لکه دمحمد ولي ځلمي نثرليکنه :

«ابونصرمحمد بن عبدالجبارعتبي پخپل مشهور تاريخ

يمني کې چې په عربي ئي ليکلی دی، په څرګند ډول

واي، چې: «افغان د اوغان تعريب دی » وروسته د

اسلام تر دوري ځينو ليکوالو لکه ابو ريحان محمد بن

احمد بيروني تولد(۳۶۲او وفات ۴۷۰) ابوالقاسم

فردوسي تولد(۳۲۲ او وفات ۴۰۰) محمد حسين کاتب

کنيت يې ابوالفضل بيهقي وفات(۴۷۰) قاضي منهاج

۶۲

(c) ketabton.com: The Digital Library

سراج جوزجاني اونورودافغان نوم پخپلونثرو
کي تکرار راوړی دی.»
د سید بهادر شاه ظفر کاکا خیل تاریخ نثر لیکنه
دی واي :
«د یوسف زو په علاقه کې د خوشحال خان د قید په

ورځو کې ډېره بد امني وه. او دا علاقه د شاهي

فوځونو له لاسه ډېره ځپل شوې وه. په دغه وروځو کې

هم ددې علاقې حالات ډېر مغشوش وو.خوشحال خان

پخپل یو نظم کې دې حالاتو ته هم یوه اشاره کړې ده.»

د ډاکتر محمدحسن کاکړ نثر لیکنه :

«زموږ د هېواد د رواني کشالئ د پېچلتیا غټه نښه

داده، چې د محمد داؤدخان د حکومت له نسکورېدو

نه ورسته تر اوسه پوري، چې شلم کال یې دی او په

ملك کې جنګ روان دی. فکر کېده، چې د شوروي د

یرغلګر پوځ له شړلو ورسته او تنظیمي حکومت په
۶۳

ځاي کیدو سره به جنګ ختم شي خو واك غوښتونکو

تنظیمونو جوز جاني ملېشو او نظار شورا په خپلو کې

د جنګ یو نوی دور شروع کړ. »

وړلیك یا مسجع نثر

مسجع نثرپه لیکنه کې ځان ته یوه کړنلاره او بیخي

ځان ته یو خانګړی چوکاټ لري. نثر مسجع ، شعر او

نظم نه دی اونثر مسجع ته هم شعرنما نه سو ویلاي .

نثر مسجع د شعر او نثر تر منځ یو مستقله موزنه وینه

ده، چې د دغي لیکني استاذ او مخکښ خواجه عبداله

(c) ketabton.com: The Digital Library

انصاري یا پیري بازرګان دی .

نثر مسجع یو ډول لیکنه ده، بندونه لري، چې هر بند د
هغه بل بند سره موزن دی . که څه هم قافیه او ردیف
نه لري. څرنګه چې موږ ښه او خراپ شعرلرو،دغسي

۶۴

هم په نثر مسجع کې ښه او بد سته .

زه غواړم، چې دلته د پښتو ژبو شاعرانو د
مسجع نثر
یو څو بېلګي د نمونئ په توګه وښیم او یو پاړسي
مسجع نثر چې په پښتو ژباړه سوی هم وښیم .

د ملاځالاك مسجع نثر لیکنه :

«واوری مؤمنانو داخبرګوری په دا رنګ معلو میږي،
مؤمنان لك ورګډ شي، په بهشت کې پرآسانو به
سواره شي، د هر مؤمن پر سر به تاج وي، چې دنیا
تر پوري هېڅ نه څرګندیږي . هم به حوري فرشتګان
غلمان وي، دده رکاب نیولی د خاکي آدم به هسي
خدمت کیږي. په اول حصار چې ورشي دی د سپین
زرو روغ دی پهنا یې د پنځه سوه کالو لار ویل کیږي. په
صافی کې هسي صاف دی، چې د روغ بهشت بېرون
۶۵
ترې څرګندیږي.» (د پښتونثر اته سوه کاله ۱۹۹ مخ)

(c) ketabton.com: The Digital Library

د مست مسجع نثرد ده د کتاب سلوك الغزات څخه :

« بیچاره چې دا بیان له سوزه ووي په کوه لك کې زر

څلویښت کلونه د حضرت د هجرت تېر وو د

مهجرو.» (د پښتونثر اته سوه کله ۲۰۲ مخ)

د آخوند احمد مسجع کلام:

« د ښه خداي ثنا به وایم، چې نبیان یې په سړو یو کې

پیدا کړه، څکه نور مخلوق ئي واړه تر بزرگۍئي نه

رسیږي، د دوي سر آدم صفي وو او بیا آخر ئي

محمد قرۍ شي وو، چې دا توغ د شفاعت یې هم په ده

باندي دریږي. » (د پښتونثر اته سوه کاله ۲۰۹ مخ)

د خواجه عبدالله انصاره مسجع نثر ژباړه په پښتو

«الهي! ډېر دي نږدې ښه ئي تر هغه لا نږدې يې، ښه ئي تا لیري ۶۶

خو تر ځان لا نږدې يې، د ځوانمردو په نفسو کي يې
د ذاکرانو په زړوکې ئي .ای څښتنه! ته هغه يې
څه چې دي پخپله ویلي او څرنګه چي دي ویلي هغه يې .

پاك له شرك او له هر عیب ئي ته، فرمان ورکونکی

د شاهانو ئي ته، ګران او کبریا په لوړ تاج خو ئي ته،

دانږۍ ستا ده کامل اختیار لرې ته. الهي! نوم ستا

موږ ته روا، محبت ستا موږ ته دوا. پېژندنه ستا زموږ

ساتون، ستا لطف دی زموږ ښکاره غوښتون..

ژباړونکی محمد سرور وکیلي د خواجه عبدالله انصاري

مناجات ۱ او ۶م مخ

(c) ketabton.com: The Digital Library

۶۷

د پښتو په ادب کښې کيسه

قصه يو عربي نوم دی، چې ماناي خبره، حکايت،

داستان او نقل دی. په پښتو کښې ورته کيسه يانکل

واي. کيسې خيالي او يا واقعي وي .

کيسه د پښتو په ادب کښې د اوږدې ليکني او يا لنډې

ليکني له مخه ارزول کيږي . په کيسه کې يوازنی شی

چې په نظر کې نيول کيږي هغه کرکتر يا د کيسې

فيګور دی، چې پردغه کرکتر يا فيګور ټوله کيسه را
څرخي.

څرنګه چې مو مخ کې وويل کيسه کېداي سي، چې

خيالي، انديښنه ئي، واقعي، او يا حقيقي وي .

کيسه کېداي سي، چې منظوم او يا منثور وي .

۶۸

کيسه کيدايسي، چې لنډه او يا اوږده وي .

کيسه کيدايسي، چې تراجيدي او يا کوميك وي .

د کيسې د فيګور مهال او ځائ د فيګور په پيښه پوري

اړه لرې. ټوله د کيسې نوري موضوعګاني د دغه

فيګور پر خوا او شا را څرخي . د سارې يا بېلګي په

توګه : د ادم خان او دورخانۍ کيسه .

دمؤمن جان او شېرېنو کيسه .

(c) ketabton.com: The Digital Library

په عربو کې د ليلا مجنون کيسه .

په پاړسي کې د فرهاد شرين کيسه .

په الماني کې د روت کپشن کيسه .

په انګليسي کې د الادن کيسه او دغسي نور ډېر.

کيسه کيداي سي، چې سياسي، عشقي، ټولنيزه بڼه

ولري . ښه کيسه هغه ده، چې بې پلوه اود ليکوال خپل

۶۹

خيال او انديښنه انځور کړي .

خو پدا کودتاګانو، پاځونونوکې او ډله ايز جنګونو کښې

ځينو ليکوالانو، اديبانو، فرهنګيانو او شاعرانو د ادب

کانون ته غاړه کښې نه ښوده چير ئې مات کړ په

ريکلامونو، ستاين ليکونو، پله ايز ليکونواوستاين ويلوئي

پيل وکړ، چې کيسو خپله طبعي او واقعي بڼه له لاسه

ورکړه او هم دغسي شاعرانو خپله ادبي لياره پرې

ښوده او د شعر او ادب مراعات ونکړ پربله خوا

روان سوه، ياني د ظلم او ستم مداحان سول.دغه ډول

اديبانو د فرهنګ غوره ليار ئي پريښودل مداحان

سول . هغه هم د چا؟ دظالمانو. خو دغه ډول کيسي او

شعرونه ټولنيز ارزښت نه لري .

دپخوا کيسې عشقي د ميني ډکي کيسې دي او يا د

۷۰

زړه ورتيا او تاريخي کيسې دي .

(c) ketabton.com: The Digital Library

اوسنۍ کيسې تر ډېره حده د ليکوال په ټولنه کې د ده
خپل نوښت دی . دا خبره دلته يوه يادونه ده نيوکه نه
ده . کيسه تر ناول ړومبيوالی لري. کيسې له ډېر پخوا
نه به په مجلسو کښې کېدي، چې يوه به کيسه يا نکل
کاوه نورو به غوږ ورته نيولی وو. دغه نکل دهغو خلکو
تلوېزون او سنما وه. اوس د کيسو او ناول کتابونه
ليکل کيږي، چې خلك يې په شوق لولي . نکل او رپوټ
يو شی وي او يوه مانا لرې . پخوا به خلکو ويل راسه
نکل وکه! څه خبره وه؟ يا واي : ده پرون نکل کاوه :
احمد له آسه غوزار سو. اوس خلك واي: راپور او يا
رپوټ ئي تېر کی او دغسي نور.

۷۱

رپورتاژ يا رپوټ(Reportage) دا يوه فرانسوي ګړه
ده، چې مانا يې خبر تېرول، د پېښې خبر ورکول يا
ګزارش ته واي. په پښتو کې ورته د پېښې خبرواي .
د رپوټ مهال ډېر نه وي تېر سوی، په يوه اونۍ
کښې بايد خبر تېر سوی وي . اکثرا په دغه مابين
کښې د پيښې خبر تېريږي. رپوټ اتيا په سلو کې
واقعيت لري. که رپورتر لاس پکښې و وهي، نو يې د
خلکو لپاره په زړه پوري کوي. په دغسې پېښو کښې
کرکتر پخپله هغه شيان دي، چې واقعه پر پېښه سوې
وي، که دغه څو کرکترونه وي او که يو کرکتر وي .

(c) ketabton.com: The Digital Library

نوول یا ناول(Nauvelle) نوم دی فرانسوي ګړه ده،

مانا یې حکایت، داستان یا نوي خبرو ته واي .

په ناول کې کرکترونه یا فیګورونه ډېر وي او ځایونه او

۷۲

مهالونه ئي هم دغسي پکښې

مختلف وي .

دغه پورته توکي د ناول توپیردی ، د کیسي سر خو بیا هم ناول پخپله یو ډول اوږده کیسه ده . داستان یا کیسه په شعر کي . د ملنګ جان د یوه ځوان کیسه :

• یو سړی راته په دې صورت ګویا وو
چې نیکه قبر ته تللی هغه ځوان وو
• د جمعې په شپه دی ولاړی ادیرې ته
سرتور و درېده د خپل نیکه روضې ته
• خپل حاجت ئي سراسر ورته بیان کړ
په ژړا ژړا ئي ځان ورته ستومان کړ
• ډېر مجبور یم مجبوری نه نه خلاصېږم
څه سبب دی په سبب ئي نه پوهېږم

تر پایه :

متلونه او اصطلاحګاني

د اصطلاح او متل تر منځ توپیر:

متل یوه لنډه مسجع خبره یا شعر

دی . که چیري دغه
متل شعر وي شاعر ئي ځرګند وي او که لنډه مسجع
خبره وي، نو ویونکی ئي تر ډېره ځرګند نه وي .
متلونه د اولنو فلسفي د مانا ډکي خبري دي، چې په
ټول هېواد کې یې خلك پېژني او په پوهیږي .

۷۳

او پر خپل سم ځائ ویل کیږي . د هېواد په ټولو ښارونو
کې یو ډول په کار ځي . لکه : ګران به دي کړم، نه تر

زویه . بل متل : چې سر وي خولی ډېري دي. ــ پور دي

په پور منت دي په ګور. او دغسي نور ډېر. دغسي

متلونه د هېواد په ګوټ ګوټ کې دود لري او یو ډول

ویل کیږي .

اصطلاح : اصطلاح هغه خبره ده، چې په یوه کلې یا یوه

(c) ketabton.com: The Digital Library

ښار کښې رواج ولري، برخلاف د متل چې په ټولو

ځايو کښې د يوه هېواد نه استعماليږي .

د بيلګي په توګه د کابل اصطلاح : واي : کابل دي بې

زرو وي خو نه بې واوري . « کابل بی زر باشد نه بی

برف ». دغه دوديزه خبره يوازي په کابل کې اصطلاح

ده. يا واي: «الو به از پلو.» يعني د کابل په ژمي کې

۷۴

تود کور تر پلو ښه دی . يا داچې

واي:« خبری سر

چوك». مانا دا د چارسو د سر خبره ده، څه واقيعت

نه لري. يا په کندهار کې واي :

« د اينځر ګل ئي. » مانا دا چې نه ښکاري. او يا په کابل کې دا خبره هم ډېره دود ده، چې وائي:

«ديگی شريکي را در چارسو بشکن.» دغه اصطلاح

ډېره د متل خوالري . ولي د دغي خبري په مقابل کې

متل هم سته، چې وائي: « شريکي خر شرموښان ئي

ځيري ». پاي !

(c) ketabton.com: The Digital Library

اخځونه يا اخستنځي

د کتاب نوم ــ مؤلف يا ليکونکی ــ خپروونکی ــ دچاپ ځائ او کال

پټه خزانه محمدهوتك بن داؤد امام الدين ساپی ۱۹۹۵ع
در او مرجان عبدالحميد ديوان ډاکټرسيدانورالحق يونيورسټي بګ اجنسي
کليات خوشحال خان خټك شير شاه ترخوي عظيم پيلشيك هاوس ۱۹۸۵ع
رحمان بابا ديوان رحمان بابا پښتوټولنه دولتي مطبعه ۱۳۵۶ هـ ش
فرهنګ عميد حسن عميد حسن عميد مؤسيسه انتشارات اميرکبير ۱۳۶۳
د الفت خبري ګل پاچا الفت ډاکټر عبدالرحمن الفت المان ۱۳۶۷ هـ ش
د پښتو نثر اته سوه کاله زلمی هيواد مل يونيورسيټي لاهور ۱۳۷۴ هـ
پښتانه د تاريخ په رڼا کې سيد بهادر شاه ظفرکاکاخيل پيښوريونيورسيټي کراچي
افغان ملت اخباردموضوع ليکونکی محمدحسن کاکړ دګوندله خوا ۱۳۷۲
د خواجه عبدالله انصاردمناجات ژباړه محمدسروروکيلي ساپي څيړنې مرك ۱۳۸۰
دافغانستان او د روسي د سياسي روابطو لنډه تاريخچه (۱۱۰۴ ــ ۱۳۷۱ هـ ش)
ليکونکی محمد ولي ځلمی د صحاف نشراتي مؤسيسه کراچي ۱۳۷۴ هـ ش

(c) ketabton.com: The Digital Library

د ليکوال لنډه پېژندنه :

ښاغلي محمد سرور وکيلي باکلوريا دوره له کابل ميخانيکي لېسې، انيجنيري او ماستري يې په روزنپوهنه کي په المان کي اخستې ده او د ۱۹۸۲ ز کال نه تر اوسه پوري له خپلي کورنۍ سره په المان کښي ژوند تېروي .

د ښاغلي محمد سرور وکيلي په دې وروستيو کلونو کي څو بېلابېل کتابونه ليکلي دي :

۱ : - پښتوبديع او بيان ، ۲ : - پښتو ژبښود (ګرامر) ، ۳: - پښتو ګړ ښود (غياث الغت) ، ۴ : - انتګرل او درنسيال حساب ، ۵ : - د جامداتو ميخانيک ، ۶ :- د خواجه عبدالله انصار مناجات له پاړسي نه په پښتومسجع نثر ژباړه ۷ :- ليکدود او ليکښود کړنلاره او سمه ليکنه دغه پورتني کتابونه ځيني په پېښور کي او ځيني په کابل کي چاپ سوي دي .

يادونه : د ښاغلي محمد سرور وکيلي دو کتابونو لکه بديع او بيان او پښتو ژبښود دانترناسيونال افغاني ژورنالستانو لخوا په سويس کي جايزه وړې ده .

د ښاغلي محمد سرور وکيلي ناچاپ کتابونه چي چاپ ته تيار دي :

۱:- اسلامي روزنه اوپوهنه (په پښتو او الماني ژبو)، ۲:- د پښتو الپ او بې کتاب ، ۳:- پښتو متلونه ، ۴ :- د رياضي ۲۵۰ د طريقې سره حل سوي سوالونه ، ۵:- زما دشعرونو ټولګه ، ۶:- روزنپوهنه ، ۷:- د محمد رسول الله (ص) لنډه ژوند پېښه بديع او بيان د کلاسيک ياني د مقفه شعر پوهنه ده .د هر ډول شعر بيان له عروضوله مخي کوي .

پای

Get more e-books from www.ketabton.com
Ketabton.com: The Digital Library